

17.9.2019

EOAK/1156/2019

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Juha Haapamäki

VÄITE TUTKIJAN ESTEELLISYYDESTÄ

1 KANTELU

Kantelija arvosteli esitutinnan kestoja A:n poliisilaitoksella. Hän kertoi tehneensä rikosilmoituksen maksuvälinepetoksesta heinäkuussa 2017 eikä asialle ollut tehty 1½ vuodessa mitään. Kantelija epäili, että asiaa viivytetään tahallisesti, koska kantelijan mukaan jutun tutkija tuntee asiaan liittyvän entisen poliisimiehen.

3 RATKAISU

3.1 Esitutinnan kesto A:n poliisilaitoksella

Ilmoitus asiassa kirjattiin heinäkuussa 2017. Epäilyiksi rikoksiksi kirjattiin törkeä maksuvälinepetos ja väärennys. Kantelun tekemiseen mennessä asiassa oli ratkaistu se, että esitutkinta toimitetaan ja tehty syyttäjälle ennakoilmoitus asiasta. Saadun selvityksen mukaan varsinaisia tutkintatoimenpiteitä ei ollut tehty. Jäljempänä kohdassa 3.2 kerrotusta syystä esitutkinta oli 23.2.2019 siirretty B:n poliisilaitokselle.

Esitutkintalain 3 luvun 11 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä. Esitutkintatoimenpiteet voidaan olosuhteiden sitä edellyttäessä asettaa tärkeysjärjestykseen.

Esitutkinta on yleensä tuloksekkainta silloin, kun se voidaan toimittaa mahdollisimman pian rikoksen tapahduttua. Esitutinnan joutuisuudella on luonnollisesti suuri merkitys rikoksen uhrin kannalta. Esitutinnan toimittaminen ilman aiheetonta viivytystä on tärkeää myös syylliseksi epäillyn kannalta, jotta hän ei joudu olemaan kauempaa kuin välttämätöntä rikoksesta epäillyn asemassa. Ylipäätään asianmukainen esitutkinta ja sen viivytyksetön toimittaminen on tärkeää koko rikosoikeudellisen järjestelmän toimivuuden ja uskottavuuden kannalta.

Esitutkinnalle ei voida asettaa yleistä enimmäisaikaa. Esitutinnan hyväksyttävä kesto riippuu kussakin yksittäistapauksessa tutkittavana olevan asian erityispiirteistä kuten sen laadusta ja laajuudesta. Luonnollisesti myös käytettävissä olevat resurssit vaikuttavat esitutinnan kestoan. Esitutinnan toimittamiseen käytetty aika ei saa johtaa siihen, että tutkittavana oleva rikos pääsee vanhentumaan. Esitutkintaviranomaisen onkin heti rikosilmoituksen kirjaamisen jälkeen selvitettävä rikoksen vanhentumisaika ja otettava se huomioon esitutkintatoimenpiteiden kiireellisyyttä harkittaessa.

Poliisi joutuu väistämättä asettamaan tehtäviään kiireellisyysjärjestykseen, minkä johdosta vähemmän kiireelliseksi arvioidut esitutkinnat joutuvat odottamaan vuoroaan. Tärkeysjärjestykseen asettamisessa on yleensä kysymys siitä, että poliisin rajallisten resurssien puitteissa vakavimmat rikokset asetetaan etusijalle. Toisaalta jonkin rikoksen tutkiminen kiireellisesti saattaa olla tärkeätä muustakin syystä. Esimerkkinä voidaan mainita lähiaikoina vanhentumassa oleva rikos. Lähtökohtaisesti on kysymys esitutkintojen asettamisesta toisiinsa nähden kiireellisyysjärjestykseen. Useimmiten järjestykseen asettaminen koskee esitutkintatoimenpiteistä nimenomaan esitutinnan aloittamista.

Tässä tapauksessa esitutkintaa ei käytännössä ollut päästy aloittamaan 1½ vuodessa. Tämä on saatujen selvitysten mukaan johtunut kyseisen tutkijan ja hänen yksikkönsä työtilanteesta. Minulla ei ole aihetta epäillä, että jokin muu syy – kuten esimerkiksi kantelijan esittämä tuttavuusepäily – olisi vaikuttanut tähän viipymiseen. Asiassa ei ole tullut ilmi, että kukaan yksittäinen poliisimies olisi vaikuttanut esitutinnan kestoon tavalla, joka antaisi minulle aihetta toimenpiteisiin.

Pidän kuitenkin jossain määrin huolestuttavina selvityksistä ja lausunnoista ilmi käyviä yleisempiä tietoja tutkintojen kestosta A:n poliisilaitoksella. Tältä osin sama ongelma on tosin käytännössä kaikilla poliisilaitoksilla. Kun juttuja on paljon, on tärkeää, että esitutkintojen kestoa seurataan järjestelmällisesti ja että priorisointi tehdään hallitusti. A:n poliisilaitoksella onkin annettu ohje esitutkintojen priorisoinnista.

Joka tapauksessa kiinnitän A:n poliisilaitoksen huomiota esitutkintojen keston seurantaan.

Kantelijan huomiota kiinnitän siihen, että oikeusasiamies ei voi määrätä esitutkinnasta tai sen kiirehtimisestä asiassa, joka koskee yksityisen tekemäksi epäiltyä rikosta.

3.2 Esteellisyys

Esitutkintavirkamiehen esteellisyydestä on säädetty esitutkintalain 2 luvun 7 ja 8 §:ssä seuraavaa.

7 § Esitutkintavirkamiehen esteellisyys

Tutkinnanjohtaja, tutkija ja muu esitutkintaviranomaisen virkamies eivät saa esteellisinä osallistua esitutkintaan.

Esitutkintavirkamiehen esteellisyyttä koskeva kysymys on ratkaistava viipymättä. Virkamies itse tai tarvittaessa hänen esimiehensä ratkaisee kysymyksen esteellisyydestä. Jos syyttäjä on tutkinnanjohtajana, häntä on kuultava tutkijan esteellisyyttä koskevasta kysymyksestä ja hän voi ottaa kysymyksen ratkaistavakseen.

Esteellisen esitutkintavirkamiehen tilalle on viipymättä määrättävä esteetön virkamies. Esitutkintavirkamies saa kuitenkin esteellisenäkin ryhtyä esitutkintatoimenpiteeseen, jota rikoksen selvittämistä vaarantamatta ei voida viivyttää.

8 § Esteellisyysperusteet

Esitutkintavirkamies on esteellinen, jos:

- 1) hän tai hänen läheisensä on esitutinnan asianosainen;
- 2) hän tai hänen läheisensä avustaa taikka edustaa asianosaista tai sitä, jolle asian ratkaisusta on odotettava erityistä hyötyä tai vahinkoa;
- 3) asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa hänelle tai hänen 3 momentissa tarkoitetulle läheiselleen;
- 4) hän on palvelussuhteessa tai käsiteltävään asiaan liittyvässä toimeksiantosuhteessa asianosaiseen tai siihen, jolle asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa;
- 5) hän tai hänen 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu läheisensä on hallituksen, hallintoneuvoston tai niihin rinnastettavan toimielimen jäsenenä taikka toimitusjohtajana tai sitä vastaavassa asemassa sellaisessa yhteisössä, säätiössä, valtion liikelaitoksessa tai laitoksessa, joka on asianosainen tai jolle asian ratkaisusta on odotettavissa erityistä hyötyä tai vahinkoa;

6) hän tai hänen 3 momentin 1 kohdassa tarkoitettu läheisensä kuuluu viraston tai laitoksen johtokuntaan tai siihen rinnastettavaan toimielimeen ja kysymys on asiasta, joka liittyy tämän viraston tai laitoksen ohjaukseen tai valvontaan; tai

7) luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu.

Esteellisyyttä ei 1 momentin 4 kohdan nojalla aiheudu yksinomaan sen vuoksi, että asianosaisena on valtio.

Läheisellä tarkoitetaan 1 momentissa esitutkintavirkamiehen:

1) puolisoa ja lasta, lapsenlasta, sisarusta, vanhempaa, isovanhempaa ja hänelle muuten erityisen läheistä henkilöä samoin kuin tällaisen henkilön puolisoa;

2) vanhemman sisarusta sekä hänen puolisoaan, virkamiehen sisarusten lapsia ja virkamiehen entistä puolisoa; sekä

3) puolison lasta, lapsenlasta, sisarusta, vanhempaa ja isovanhempaa samoin kuin tällaisen henkilön puolisoa sekä virkamiehen puolison sisarusten lapsia.

Läheisenä pidetään myös vastaavaa puolisuokulaista. Puolisoilla tarkoitetaan aviopuolisoita sekä avioliitonomaisissa olosuhteissa ja rekisteröidyssä parisuhteessa eläviä.

Tässä tapauksessa on ajateltavissa, että kyseeseen voisi tulla esitutkintalain 2 luvun 8 §:n 1 momentin 7 kohdan yleislausekkeen mukainen esteellisyyssperuste.

Tämän lainkohdan esitöiden (hallituksen esitys 222/2010) mukaan nyt puheena olevan esteellisyyttä koskevan yleislausekkeen keskeiseksi merkitykseksi on muodostunut sen arvioiminen, miltä esitutkintavirkamiehen toiminta näyttää ulospäin. Yleisön luottamus esitutkinnan puolueettomuuteen ei saa vaarantua. Kohdassa tarkoitettun syyn on oltava ulkopuolisen havaittavissa ja sen puolueettomuutta vaarantavan vaikutuksen tulee olla suunnilleen saman asteinen kuin erikseen määritellyissä esteellisyyssperusteissa. Korostan, että asianosaisen epäluottamus esitutkinnan puolueettomuuteen ei sinällään ole riittävä peruste esteellisyyden syntymiselle.

Esitutkintalain esteellisyyssäännökset lähtevät yksittäisen virkamiehen, eivät kokonaisen poliisiyksikön esteellisyydestä. Todettakoon kuitenkin, että esitutkintalain 2 luvun 4 §:n 3 momentin mukaan rikoksen tutkiva poliisiyksikkö tulee tarvittaessa määrätä niin, ettei luottamus esitutkinnan puolueettomuuteen vaarannu. Hallituksen esityksen 222/2010 mukaan tällä säännöksellä on läheinen yhteys nyt puheena olevaan esteellisyyssperusteeseen, jonka mukaan esitutkintavirkamies olisi esteellinen, jos luottamus hänen puolueettomuuteensa muusta erityisestä syystä vaarantuu.

Tässä tapauksessa asian tutkija ja tutkinnanjohtaja olivat selvityksen mukaan olleet saman poliisilaitoksen palveluksessa silloin, kun sitä oli johtanut kantelussa mainittu poliisimies. Pelkääntään tämä seikka ei mielestäni muodosta esteellisyyttä, kun ao. henkilöillä ei ole esitetty olevan muuta yhteyttä keskenään. Mainittu poliisimies oli myös jäänyt eläkkeelle jo kahdeksan vuotta sitten. Tutkinnanjohtaja - - - oli saanut tietää poliisimiehen väitetystä liittymisestä asiaan vasta 14.2.2019 ja tutkija C ilmeisesti loppuvuodesta 2018. Tätä ennen esteellisyyssväite ei siis olisi voinut tulla edes arvioitavaksi.

Eri asia on, että poliisilaitos on sittemmin päättänyt siirtää asian B:n poliisin tutkittavaksi. Pidän tätä ratkaisua ymmärrettävänä, vaikka esteellisyyttä asiassa ei käytettävissä olevan selvityksen perusteella olekaan.

Totean kuitenkin, että lähtökohtaisesti poliisimies itse ratkaisee kysymyksen esteellisyydestään. Joka tapauksessa käsitykseni mukaan tutkijan olisi tämän tyyppisissä tilanteissa perusteltua

ilmoittaa asianosaisen esittämästä esteellisyysväitteestä tutkinnanjohtajalle, joka voisi sitten ottaa asiaan kantaa. Vähintään C:n olisi ollut syytä kertoa kantelijalle, että tämä voi halutessaan saattaa tutkinnan puolueettomuutta koskevat epäilynsä C:n esimiesten tietoon.

Saatan käsitykseni rikosylikonstaapeli C:n tietoon.

4 TOIMENPITEET

Kiinnitän A:n poliisilaitoksen huomiota kohdassa 3.1 esittämäni esitutkintojen keston seuraamisen tärkeydestä. Lisäksi saatan rikosylikonstaapeli C:n tietoon kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen esteellisyysväitteen käsittelystä.

Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni A:n poliisilaitokselle ja C:lle.

Muihin toimenpiteisiin asia ei anna aiheutta.